

JEAN-ROBERT JOUANNY • **Putin Ne İstiyor?**

JEAN-ROBERT JOUANNY ENA (École nationale d'administration) ve MGIMO'da (Institut d'État de relations internationales de Moscou) öğrenim gördü. SciencesPo Paris'te Sovyet sonrası dönüşüm üzerine dersler veriyor. Thomas Lavielle ile birlikte yazdıkları, 2009 yılında yayımlanan *À la recherche de Jacques Chirac* [Jacques Chirac'ın Peşinde] başlıklı bir kitabı bulunmaktadır.

Que veut Poutine?

© 2016 Editions de Seuil

İletişim Yayınları 2534 • Bugünün Kitapları 225

ISBN-13: 978-975-05-2269-7

© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.

1. BASKI 2017, İstanbul

EDITÖR Ahmet Insel

KAPAK Suat Aysu

UYGULAMA Hüsnü Abbas

DÜZELTİ Burçin Gönül

BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064

Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46

CILT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935

Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721

Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul

Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58

e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

JEAN-ROBERT JOUANNY

Putin Ne İstiyor?

Que veut Poutine?

ÇEVİREN *Merve Öztürk*

“Her günü uçurumun kenarında yaşamak.
Evet, Rusya bu.”

– ANDREÏ MAKINE, *Le Testament français* (1995)

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	11
GİRİŞ.....	13
<i>BİRİNCİ KISIM</i>	
İç Belirleyiciler	19
<i>BİRİNCİ BÖLÜM</i>	
ALDATICI BİR BÜTÜNLEŞME?	21
Vladimir Putin kimdir?.....	22
Rusya'nın Putinleşmesi.....	28
Rejimin çatlakları.....	32
<i>İKİNCİ BÖLÜM</i>	
İÇİNDEN ÇIKILAMAZ BİR İÇ DENKLEM	37
Ekonomik faktör.....	38
Toprak bütünlüğü tehlikede.....	46
Değişimin kaynağında kim olacak?	49

İKİNCİ KISIM

Rejimin Entelektüel Temelleri..... 57

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

“ROSSİYSKAYA İDEYA”DAN “RUSSKIY MİR”E:

İDEOLOJİNİN MİLLİLEŞTİRİLMESİ..... 59

Sovyet sonrası ideoloji boşluğu..... 60

Putin metodu: İçeriğin olmadığı bir muhafaza..... 62

Yeni ideolojik rejim 68

“Toplumsal birleşme”nin bir aracı? 74

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

METODOLOJİK KUŞKU:

DIŞ POLİTİKADA PUTİNCİLİK..... 77

Liberalizm, realizm ve milliyetçilik..... 78

Vladimir Putin’in dış faaliyetinin değişmezleri 83

ÜÇÜNCÜ KISIM

Vladimir Putin’in Dış Politikasının Başat Eğilimleri..... 93

BEŞİNCİ BÖLÜM

“YAKIN YABANCI”DA MEVKİ KAYBETME KORKUSU..... 95

BDT, SSCB’nin yoksul ebeveyni 97

Kendinden emin bir “bölgesel süper güç” (1991-2003)..... 100

“Renkli Devrimler” şoku (2003-2008)..... 103

Gürcistan savaşı ve Ukrayna replikası (2008-2015)..... 107

“Yakın yabancı” dağılan bir kavram mı? 112

ALTINCI BÖLÜM

GEÇMİŞ DÜNYANIN NOSTALJİSİ:

RUSYA VE BATI..... 115

Boşa çıkan hayaller (1991-2000)..... 117

Vladimir Putin’in Batılı anı (2000-2003)..... 122

2000’lerin ortasındaki dönüm noktası (2003-2008)..... 124

Reset'ten (yeniden başlatma) "Arap Baharı"na (2009-2015).....	127
Kaybedilen on beş yıl?.....	131

YEDİNCİ BÖLÜM

"UZAK YABANCI"DA RUSYA:

KAYBEDİLMİŞ İHTİŞAMIN PEŞİNDE.....	137
Sert bir kopuş, imkânsız bir tekrar bağlanma (1991-1999).....	139
Rus dış politikasının normalleşmesi (2000-2004).....	144
Rusya yeni bir dünya gücü mü? (2004-2010).....	147
"Arap Baharı" kırılması (2010-2015).....	150
BRICS, ikame ortaklar mı? (2015'ten beri).....	154

SONUÇ

2010'LARDAN DERSLER ÇIKARMAK.....	159
Avrupa fikrinin Rusya krizi.....	165

KAYNAKÇA.....	169
---------------	-----

TEŞEKKÜR

Bu kitabı Charlotte'a ithaf etmek istiyorum. Talin'den Ramallah'a, bu kitabın redaksiyonunu oluşturan yolculuktaki sürekli desteği için ona teşekkür ediyorum. İki burrata (İtalyan peyniri) arasında, yardımsever ve etkili desteği paha biçilemez, efsanevi sabrı ve tavsiyeleri çok değerliydi. Karşılaşacağı zorluklarda destek verme sırası şimdi bende.

Aynı şekilde, dikkatli araştırmaları için arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Thomas Lavielle'in Ortadoğu topografisine olan özel eğilimi, Tom Vauthier'nin Ortodoks ruhban sınıfına olan ilgisi ve Tristan Aureau'nun Amerikan dış politikasına olan merakı, onların izini taşıyan bu metni iyileştirdi.

Bu macerada Thierry Pech'in oynadığı rolün altını çizmek istiyorum. Yardımseverliği ve yoluma yönelttiği ilgisi rahatlamamı sağladı. Séverine Nickel ve Jean-Christophe Brochier'ye, itimatları, notlarının inceliği ve tüm redaksiyon süresince bana eşlik ettikleri için müteşekkirim.

Bu çalışma, Moskova, Paris ve farklı yerlerde uzun saatler süren tartışmalar ve görüşmelerden ilham aldı. Bana zamanımı ayıran herkese minnettarlığımı ifade etmek isterim. Bu

bağlamda, Sergey Dmitriev belirleyici bir rol oynadı, ona içtenlikle teşekkür ederim. Aynı şekilde, Marie Jégo'nun cömertliği ve Rus dünyası hakkındaki uçsuz bucaksız bilgisi, bu yabancı sahayı anlamamda bana önemli ipuçları verdi.

Christine Caillon bana bu büyüleyici evrenin kapılarını açtı ve tüm öğrenci kuşakları ona enerjisi ve tutkusu için ne kadar teşekkür etse azdır. Aynı şekilde, bana değerli ilham kaynakları sağlayan Marina'ya da teşekkür ederim.

Son olarak, bu çalışmayı, sabrını koruyan ve bu projeyi yürütmemi sağlayan anne ve babama, kardeşime ve Cocker Spaniel köpeğimize ithaf etmek istiyorum.

Bu çalışma 2015 yılı boyunca icra edildi. Tüm sorumluluk yalnızca yazarına aittir.

GİRİŞ

Vladimir Putin küstahlığıyla göz kamaştırıyor. Gücü, gizlice baştan çıkarıyor. İktidarda bu denli uzun süre kalması kıskançlıklara neden oluyor. Putin Rusya'yı yadsınamaz bir gerçeklik haline getirdi. Ancak onu harekete geçiren güçlerin somut olarak neler olduğunu kimse anlamıyor.

1999'dan beri iktidarda olan Putin, uluslararası basının manşetlerini beslemeye devam ediyor. 2008 Gürcistan savaşı, barış operasyonu dışında, 1979'daki Afganistan harekâtından beri Rus güçlerinin ilk kez yabancı bir ülkede mevzilenmesine sahne oldu. İkincisi 2014'te, Ukrayna'nın doğusunda gerçekleşti. Üçüncüsü ise, bir sonraki sene, eski Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) nüfuz alanının oldukça uzağında, Suriye'de gerçekleşti. Kremlin'e gelişinin üzerinden on beş yıldan fazla bir süre geçtikten sonra Vladimir Putin güç zehirlenmesine uğramış görünüyor: Kırım'ı ilhak ettikten ve kendini G8'den attırdıktan sonra, şimdi de Ortadoğu'da terörizme karşı savaşa girişmiş durumda. Halbuki ülkesi gerilemede.

Rusya her yerde. Bununla birlikte, Soğuk Savaş sonrası-

da, Birleşik Devletler’de olduğu gibi, Avrupa’da da doktriner bir silahsızlanma gerçekleşti. Sovyetler Birliği’nin çöküşünün Rusya’yı normalleşmeye götürmesi gerekmiyor muydu? Ülke, dünyaya hâkim olma iddialarından vazgeçmeye mecbur bırakılmamış mıydı? Kremlin uzmanları bugün inzivaya çekilmiş haldeler. Eski Sovyetler Birliği uzmanları, ancak muharip ve gazilerle dayanışma derneklerinde bir araya geliyorlar. Sadece birkaç dergi ve düşünce kuruluşu bu coğrafyayla ilgilenmeye devam ediyor. Ancak *Russian studies* [Rus çalışmaları] artık hiç kimsenin ilgisini çekmiyor. Fransa’da, Rusça dil yeterliliği talep eden iş yerlerinin sayısı bir elin parmaklarını geçmiyor. Rus tehdidi çok uzaklarda kalmış görünüyor.

2014’te Ukrayna çatışması yoğunluk kazandığı sırada, asıl meselenin gözden kaçırıldığı bir tartışma dönüyor, fantasmaların ve beylik lafların cirit atmasına sebep oluyordu. 2014’ün Mart ayında *New York Times* şöyle yazmıştı: “Çalışma sahasında yetenekli zihinlerin yokluğunun yanı sıra, Beyaz Saray’ın istikrarsız tutumu, tarihin küllerinde unutulmayı reddeden [...]eski bir süper güce dair çarpıtılmış ve dar kafalı bir vizyon yarattı.” Artık Rusya’yı anlamıyoruz. Birkaç ay sonra, Suriye krizi, Ukrayna sorununu gölgede bıraktı. Medya, kameralarını Rus kruvaziyerlerinden füzelerin atıldığı Hazar Denizi’ne doğru çevirmişti. Donbass ve Kırım unutuldu; onların medyaya malzeme olduğu zamanlar geride kalmıştı.

Kimilerine göre, Rusya bir otokrasiye dönüşmüştü, Vladimir Putin de yeni çardı; diğerleri içinse, SSCB’nin yeniden inşası yoldaydı. Kim haklı çıkacaktı?

Ünlü İngiliz düşünce kuruluşu Chatham House’un Rusya departmanının başındaki isim olan James Nixey, Haziran 2015 tarihli bir raporda, “Rusya’nın dış ilişkilerdeki oyunu, bunu görmemekte kararlı olanlar dışındakiler için, gittikçe daha şeffaf bir hal almakta” diyordu.

Ukrayna krizi, ilk bakışta, Sovyetler Birliği'nin çöküşüne neden olan depremin bir artçı sarsıntısı gibi gözüküyordu. İmparatorluktan çıkış süreci, kesintili bir şekilde yaşamaya devam ediyordu. Yetmiş yıl boyunca süren komünist sansürden sonra, ulusal sorunun yeniden gündeme gelmesi, Sovyet sonrası alanda, iyisiyle kötüsüyle, yeni oluşumlar yaratabilecek güçleri özgürleştirdi. SSCB'den miras kalan sınır çizgileri konusunda kimse hemfikir değil. Tarihin yavaş hareketi yeniden başladı. Peki ama bu, Ukrayna'nın istikrarsızlaşmasını daha önceden öngörebileceğimiz anlamına mı geliyordu?

Anekdoty'ler, yani [Rusların anlattığı] alaycı küçük komik hikâyeler, bunu düşündürüyor. 2010 yılında yayımlanan kolektif eser *La Russie contemporaine*'e [Çağdaş Rusya] katkıda bulunan Fransız akademisyen Amandine Regamey, örneğin, 2008 tarihli müdahale için tercih edilen "Gürcistan'ı barışa zorlama" operasyonunun ismindeki ikiyüzlülükle alay eden bir Rus şakasını aktarır: "Gürcü otoriteleri barışa zorlamayı amaçlayan operasyon sona erdi. Şu anda, Genelkurmay, Ukrayna'yı dostluğa zorlamayı amaçlayan bir operasyonun hazırlığı içinde." Bu sözler çatışmadan en az dört sene önce söylenmişti.

Suriye'de, Rus ordusunun harekâtını desteklemek için ileri sürülen argümanlar da çok uzun zamandır biliniyordu: "Ne yaptığının farkında mısınız?" diye soruyordu Vladimir Putin, Eylül 2015'te Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nda yaptığı konuşma sırasında. Şüphesiz Batılı ülkelere hitap eden Rus devlet başkanı, Arap yarımadasında (Irak, 2003'ten itibaren) ve Kuzey Afrika'daki (Libya, 2011'den beri) operasyonların yol açtığı "iktidar boşluklarından" yakınıyordu. 1990'ların ortasında, eski Yugoslavya'nın Batı tarafından bombalanmasından beri eleştiri aynıydı. Rus küstahlığı, Batı kibrine karşılık veriyordu. Birleşmiş Milletler'deki

konuşmasından birkaç saat sonra, Birleşik Devletler'in başını çektiği koalisyon güçleri bölgede olmasına rağmen, Vladimir Putin Suriye'ye yönelik ilk saldırılarına başlamıştı.

Suriye'de olduğu gibi Ukrayna'da da, bugün Rusya ile Batı dünyası arasındaki gerilimi besleyen tüm bileşenler, 1990'ların ortasından itibaren belliydi: NATO'nun genişlemesi, "yakın yabancı"daki nüfuz kavgası, Amerikan füze kalkını, otoriter devletlere Batı'nın müdahalesi... Ve Rusya'nın dış politikasının tüm parametreleri, Vladimir Putin Aralık 1999'da iktidara geldiğinde ortaya çıkmıştı. Ukrayna ve Suriye'deki güç gösterileri, Batı'yla "Soğuk Savaş"ın yeni bir safhası değil. Rusya'nın, SSCB döneminde olduğu gibi bir bloku olmadığı gibi, evrensel bir mesajı ya da dünya hegemonyası iddiası da yok. Tam aksine, iç savunması adına müdahalede bulunuyor: Ukrayna'nın Avrupa Birliği'ne ve özellikle NATO'ya girmesi, Moskova için varoluşsal bir tehdit olarak algılanırken, radikal İslâmcılığın ülke topraklarına sirayet etme korkusu gerçektir.

Daha yakından bakılacak olursa, Rus gücü iddiası, çok büyük zayıflıkları maskelıyor. Vladimir Putin'in Rusyası kendini tehdit altında hissediyor: Söylem savunmacı. "Kuşatılmış kale" yaygarası koparılıyor, "beşinci kol"a [yabancılarla işbirliği içindeki hainlere] karşı gard alınıyor, Batılı reformist güçlerin müdahalesi ve İslâmcı terörizmin nüfuzu birbirini ardına kınanıyor. Rus [toplumunun] iç ahengi sağlam değil ve ülkenin ekonomisi yapısal olarak zayıf. Birbirine rakip kimlikler ve merkezkaç kuvvetler Rusya'nın kuyusunu alttan alta kazmaya devam ediyor: Batı yanlıları Rusya'yı geri kalmışlıkla damgalayarak suçlarken, Slavofillerin* mirasçıları izi bulunamayacak bir Rus kimliğini belirginleştirmek için didiniyor. Rusya'nın kimlik projesi karışık

(*) Slavofil: Slav sever anlamına gelen, 19. yüzyılda Batı karşıtı aydınlara verilen isim – ç.n.

ve çoğunlukla yapay; birbirine karşıt hafıza tortularını içinde barındırıyor: Hiçbir hafıza çalışması yapılmaksızın, hem imparatorluğun azameti hem Sovyetler'in büyük başarıları aynı anda övülüyor. Moskova, eski nüfuz alanında kendisini marjinalleşmiş olarak görmekten kaygılanıyor, Batı'yla gergin bir ilişkiyi sürdürüyor ve geçmişteki büyüklüğünü "uzak yabancı"da bulmak için çabalıyor.

Tek kelimeyle Rusya, açılmasıyla birlikte dağılma tehlikesiyle karşı karşıya kalabilecek, kompleksli bir güç olarak nitelenebilir. Jean Laplanche ve J.-B. Pontalis, *Vocabulaire de psychanalyse* (1967) adlı eserlerinde, kompleksi "tüm psikolojik seviyeleri –duygular, tutumlar ve uyarlanmış davranışlar– yapılandıran [...], güçlü duygusal değeri olan, kısmen ya da tamamen bilinçsiz temsiller ve hatıralardan oluşan bir bütün" olarak tanımlarlar. Vladimir Putin'in söylemini çözümlemek ve altında yatan gerçekleri deşifre etmek için bu oldukça yerinde bir kavramdır. Gerçekten, Rusya devlet başkanı kendini yalnızca bir yansıma yüzeyi olarak sunuyor: Söylemi geniş ölçüde "tamamlanmamış bir Rusya'nın" kızgınlığını ve bastırılmış kaygılarını yansıtıyor. Kremlin'in lideri, kendine ait pek az düşünceye sahip. O ne bir entelektüel ne de bir ideolog; sezgileriyle hareket eden biri. O, insanların ruh halinden anlayan ve kısa vadeli stratejiler inşa eden bir taktik uzmanı.

Bu kitap, Vladimir Putin'in, rejimini ve dış politikasını daha iyi anlamak için birkaç kilit bilgi vermeyi amaçlıyor. Bunun için, öncelikle modern Rusya'nın iç işleriyle ilgileneceğiz: Rusya'nın zayıflıklarını ve aynı zamanda Putin'in izlediği güzergâhı anlamak, dış politikasını kavramamızı da sağlayacaktır. İkinci Bölüm, Vladimir Putin'in dünya görüşü ve ideolojisine odaklanıyor: Bu bölümde özellikle, iktidar yipranmasına karşı Rusya başkanına bağlılık kazandırıyor gibi görünen ve dış politikasına rehberlik eden söyleminin şif-

relerini çözümlerin yolları aranıyor. Son bölüm, uluslararası ilişkilere karşı geleneksel yaklaşımının özelliklerini oluşturan eşmerkezli üç çemberi saptayarak, 1991'den beri Rus diplomasisinin ana yönelimleriyle ilgileniyor: Rusya açısından iç güvenliğinin uzantısı sayılan “yakın yabancı” çemberi, gücünü değerlendirmek için ayar görevi gören Batı dünyası çemberi ve son olarak, büyüklüğünün alametifarikasını oluşturan “uzak yabancı” çemberi.